

بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی به شهر مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان مرودشت^۱

لیلا پناهی^{۲*}، حمدا. پیشرو^۳

چکیده

پدیده مهاجرت جوانان روستایی به شهرها، یکی از مهم‌ترین دلایل عدم تحقق اهداف توسعه روستایی محسوب می‌گردد. زیرا جوانان روستایی امروزه دارای تحصیلات دانشگاهی بوده و سرمایه انسانی مناسبی برای روستاها محسوب می‌شوند و با خروج آنها از روستا، عملاً توسعه روستایی با کندی مواجه می‌گردد. این تحقیق در جهت بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی شهرستان مرودشت و ارائه راهکارهای عملی برای توقف روند مهاجرت آنها نگاشته شده است. جامعه آماری مورد مطالعه روستاهای بخش مرکزی مرودشت می‌باشد. برای تحقق اهداف و فرضیات تحقیق، تعداد ۱۵۰ نفر از جوانان روستایی بعنوان نمونه آماری در نظر گرفته شد و با تدوین پرسشنامه‌ای با ۱۸ سؤال نظرات آنها در خصوص مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی جمع‌آوری و داده‌های بدست آمده توسط نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که عوامل اجتماعی و فرهنگی نقش مهمی در مهاجرت جوانان روستایی داشته است. هر چند که عوامل اقتصادی نیز بی‌تأثیر نبوده است. بررسی نتایج آزمون فرضیات تحقیق نیز نشان می‌دهد که متغیرهای نبود فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی، نبود درآمد کافی، سختی کار کشاورزی، نرخ بالای رشد جمعیت روستا و تبلیغات نادرست در خصوص زندگی مرفه شهری از نظر افراد مورد بررسی، از اهمیت کمتری در تبیین مهاجرت جوانان روستایی برخوردار بوده‌اند. لذا برای جلوگیری از روند روزافزون مهاجرت در منطقه پیشنهاد می‌گردد که دولت به موضوع فرهنگ روستایی و مقبولیت آن توجه بیشتری نموده و با معرفی زمینه‌های اشتغال در روستاهای مورد بررسی و پرداخت تسهیلات اشتغال‌زایی، نسبت به حمایت از ایجاد صنایع کوچک روستایی برای جلوگیری از خروج جوانان روستایی اقدام نماید.

واژه‌های کلیدی: مهاجرت روستایی، جوانان روستایی، مرودشت، تحلیل عاملی.

^۱. این مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی از دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت می‌باشد.

^۲. استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، ایران.

^۳. دکتری جغرافیای روستایی و مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، ایران.

* نویسنده مسئول: Le_Panahi@yahoo.com، ۰۹۱۲۲۶۸۱۰۷۵

بیان مسأله:

مهاجرت یکی از پدیده‌های مهم جمعیتی است که مورد توجه بسیاری از برنامه‌ریزان اقتصادی به خصوص در کشورهای جهان سوم قرار گرفته است. موضوع مهاجرت در جامعه بیشتر تحت تأثیر روابط شهر و روستا است. بدین صورت که تراکم شدید جمعیت در شهرهای بزرگ و خالی شدن سریع روستاها، مشکلات اقتصادی-اجتماعی عظیمی را در کشور ایجاد نموده است و الگوی استقرار جمعیت را تغییر داده است (ابریشمی، ۱۳۷۵: ۱۴۸).

مهاجرت روستا-شهری پدیده‌ای است که از یک سو به علت پیچیدگی ذاتی خود که در عین حال مسئله‌ای است اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، جمعیتی و روانشناختی و از سوی دیگر نشان دهنده کارکرد نامناسب اقتصاد ملی در فراهم نمودن امکانات لازم در پهنه‌ی سرزمین است. مسلماً عدم کنترل مهاجرت گسترده روستائیان به شهر مشکلات اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی زیادی برای شهرهای بزرگ ایجاد می‌نماید و برای توسعه اشتغال و تولید در کشور نیز مفید نخواهد بود. لذا دولت باید عوامل اصلی مهاجرت را شناسایی نموده و برای علت‌های آن چاره اندیشی نماید.

در این راستا روند رشد جمعیت شهر مرودشت طی ۳۰ سال گذشته نشان می‌دهد که جمعیت این شهر از ۵۰۴۴۶ نفر در سال ۱۳۵۵ به ۱۲۴۳۵۰ نفر در سال ۱۳۸۵ افزایش پیدا نموده است. همچنین هر چند از کل جمعیت ۲۹۷۳۹۹ نفری این شهرستان در سال ۱۳۸۵، بیش از ۶۰ درصد را روستائیان تشکیل می‌دهند لیکن روند کاهش جمعیت روستاهای این شهرستان نشان از مهاجرت افراد ساکن در این مناطق است که ادامه این روند در طی سالهای گذشته فشار زیادی بر شیراز به عنوان مرکز استان (با فاصله ۴۰ کیلومتر از مرودشت) و شهر مرودشت خواهد داشت. لذا لازم است طی مطالعه‌ای جامع عوامل مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی شناخته و راهکارهای لازم ارائه گردد. در این تحقیق نقش عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی در مهاجرت جوانان روستایی شهرستان مرودشت به شهرها مطالعه و بررسی شده است. در حقیقت یکی از هدفهای مهم این تحقیق درک علل و عوامل مؤثر در ایجاد انگیزه برای مهاجرت جوانان از نواحی روستایی به شهرهای اطراف بخصوص شهر مرودشت و شیراز می‌باشد. از این رو این پژوهش ضمن بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی دهستانهای بخش مرکزی شهرستان مرودشت به دیگر شهرهای منطقه، درصد ارائه راهکارهای لازم برای نگهداشت جمعیت روستایی در ناحیه مذکور می‌باشد.

مفاهیم و مبانی نظری:

مهاجرت به معنی اعم کلمه عبارت است از ترک سرزمین اصلی و ساکن شدن در سرزمین دیگر بطور دائم و موقت ولی به معنی اخص کلمه که مهم‌ترین نوع تحرک جمعیت می‌باشد عبارتست از جابجایی دسته جمعی یا انفرادی انسانها به طور دائم بدون قصد بازگشت به مبداء. متأسفانه اتفاق نظر کلی در مفهوم مهاجرت بین صاحب نظران وجود ندارد ولی بطور کلی شاید بتوان مهاجرت را از دیدگاه جغرافیایی جمعیت چنین تعریف کرد: که مهاجرت عبارتست از جابجایی بین دو واحد جغرافیایی و به عبارت دیگر ترک یک سرزمین و اسکان در سرزمین دیگر (پاپلی‌یزدی و همکاران، ۱۳۸۲: ۱۵۱). مردم معمولاً به دلیل دورشدن از عوامل نامساعد دورکننده‌ای مانند فقر، کمبود غذا، بلایای طبیعی، جنگ، بیکاری و کمبود امنیت مهاجرت می‌کنند. دلیل دوم می‌تواند شرایط و عوامل مساعد جذب کننده مانند امکانات بهداشتی بیشتر، آموزش بهتر، درآمد بیشتر و مسکن بهتر در مقصد مهاجرت است. بر طبق آمار تخمینی سازمان ملل متحد در حدود ۱۹۰ میلیون مهاجر بین‌المللی در سال ۲۰۰۵ وجود داشته است که ۳٪ از کل جمعیت دنیا را شامل می‌شود و ۹۷٪ بقیه جمعیت دنیا در کشورها و محل‌هایی زندگی می‌کنند که به دنیا آمده‌اند یا بطور خانوادگی زندگی کرده‌اند (Un, ۲۰۰۶: ۱۵).

در این راستا نظریه‌های مختلفی در خصوص مهاجرت مورد اشاره قرار گرفته است که در ذیل به برخی از آنها اشاره می‌شود:

الف) نظریه کارکردگرایی: در دیدگاه کارکردگرایی مسأله مهاجرت از جنبه کارکردهای اجتماعی آن بررسی می‌شود. نظریه کارکردگرایی پیامدها را از علل جدا می‌کند و نیز پیامدهای اجتماعی را که خود معلول است به عنوان عاملی در بروز مهاجرت در نظر می‌گیرد.

ب) نظریه جذب و دفع راونشتین: نظریات راونشتین در شش فرض اساسی، مهاجرت و فاصله، مهاجرت مرحله‌ای، جریان ضد جریان مهاجرت، تفاوت شهر و روستا در میل به مهاجرت، تکنولوژی ارتباطات و مهاجرت و تسلط انگیزه اقتصادی خلاصه می‌گردد.

پ) مدل دوبخشی آرتور لویس: بر اساس مدل دوبخشی لویس، انتقال نیروی کار و رشد اشتغال در بخش نوین شهری توسط سرمایه‌گذاری حاصل از سود بخش نوین امکان پذیر می‌شود و سطح دستمزدها در بخش صنعتی شهری ثابت و بالاتر از بخش معیشتی روستایی (کشاورزی) است.

ت) نظریه عوامل میانی اورت. اس. لی: اورت. اس. لی جامعه‌شناسی است که عوامل زیر را در تصمیم‌گیری برای مهاجرت مؤثر دانسته است: عوامل مرتبط با منطقه مبدأ مهاجرت - عامل مرتبط با منطقه مقصد مهاجرت - عوامل دخالت کننده و عوامل شخصی که در این بین عوامل شخصی به هوش، آگاهیهای اجتماعی، تماسهای فردی، داشتن آشنا در شهر و... اشاره می‌کند.

ث) نظریه مهاجرتی مایکل تودارو: مایکل تودارو در کتاب «مهاجرت داخلی در کشورهای در حال توسعه» عوامل مؤثر بر جریان مهاجرت را علاوه بر عوامل اقتصادی شامل عوامل زیر می‌داند:

۱- عوامل اجتماعی، شامل میل مهاجرین برای دور شدن از فشارهای سنتی ساختارهای اجتماعی روستایی بازدارنده.
۲- عوامل فیزیکی، شامل فاجعه‌های اجتماعی و جوی نظیر سیل، خشکسالی و قحطی که مردم را به جستجوی محیط دیگر برای زندگی مجبور می‌کند.

۳- عوامل جمعیتی، شامل کاهش نرخ مرگ و میر و نرخ‌های بالای رشد جمعیت روستایی که با آن همراه است و منجر به تراکم سریع جمعیت روستایی می‌شود.

۴- عوامل فرهنگی، شامل روابط خانوادگی گسترده شهری که امکان تأمین مالی اولیه برای مهاجرین جدید و جذب آنان به زرق و برق شهری را فراهم می‌کند.

۵- عوامل ارتباطی، که نتیجه بهبود حمل و نقل، سیستم‌های آموزشی شهری و آثار نوگرایانه رادیو تلویزیون و سینما است و آثار موانع مداخله کننده‌ای را تغییر می‌دهد (پاپلی یزدی و همکاران، ۱۳۸۲: ۱۶۷-۱۵۲).

مایکل تودارو نیز بعنوان یک اقتصاددان معتقد است که مهاجرت و روند آن برآیند یک عامل نیست و عوامل متعددی در روند مهاجرت مؤثر است. برخی از عوامل مهاجرت عوامل شخصی محسوب می‌گردد. این عوامل عبارت است سن، جنس، میزان مهارت، نژاد و یا وابستگی سیاسی (طاهری، ۱۳۸۰: ۱۵۹). در این راستا مطالعه پدیده مهاجرت از روستا به شهر زمانی از ارزش و اعتبار علمی برخوردار می‌شود که بتواند از روش سیستمی نهایت استفاده را بعمل آورد. در این شیوه پیوند متقابلی بین اجزاء حاصل شده و تأثیر هر یک از عوامل در اجزاء مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته و آنگاه با استفاده از روش استقرایی، تصمیم‌پذیری مناسبی از نتایج تحقیق به دست می‌آید.

پیشینه تحقیق:

مطالعات زیادی در داخل و خارج از کشور در زمینه بررسی دلایل مهاجرت صورت گرفته است. مؤسسه توسعه اقتصادی پاکستان (۲۰۱۰) طی یک مطالعه به بررسی مهاجرت زنان بالای ۱۰ ساله روستایی به شهرها پرداخته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که ازدواج زنان روستایی و داشتن همسر شهری از مهم‌ترین دلایل مهاجرت روستائیان به شهرها می‌باشد. همچنین مهاجرت سایر زنان روستایی به علت نبود فرصتهای شغلی برای آنها می‌باشد. لذا ایجاد بنگاههای کوچک اشتغال‌زا بخصوص در منازل روستایی می‌تواند ضمن افزایش درآمدهای آنها از مهاجرت روستائیان جلوگیری نماید. برای جلوگیری از مهاجرت روستائیان به شهرها دولت باید نسبت به تقویت زیرساخت‌ها، توسعه آموزشهای کاربردی و ایجاد فرصتهای شغلی در مناطق روستایی اقدام نماید (۱۴: ۲۰۱۰, Shahnaz Hamid). دیوید کاری (۲۰۰۶) نیز در دانشگاه کالیفرنیا طی یک مطالعه به بررسی نقش عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر روند مهاجرت روستائیان به شهرها پرداخته است. در این مطالعه بطور خاص به بررسی عوامل جمعیتی و مازاد جمعیت روستا و نقش عوامل کلان اقتصادی در موضوع مهاجرت پرداخته شده است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که روند مهاجرت در مناطق مورد بررسی در آمریکای لاتین بصورت مهاجرت از

روستا به روستاهای دیگر بوده است. زیرا این روستاها دارای امکانات بهتری نسبت به سایر روستاها بوده‌اند (Carr, ۲۰۰۶: ۱۰-۲۵).

در ایران نیز موسوی در یک مطالعه عوامل مؤثر بر تمایل روستائیان به مهاجرت به شهرها در چهار استان بررسی نموده است. هدف در این تحقیق شناسایی ریشه‌های تحولات جمعیت روستایی بطور کلی و علل و عوامل مؤثر بر مهاجرت روستایی در ایران بطور خاص می‌باشد. جامعه آماری در این تحقیق افراد ۱۵ سال به بالا اعم از زن و مرد در مناطق روستایی چهار استان آذربایجان شرقی، کردستان، کهگیلویه و بویراحمد و مرکزی می‌باشند که با توجه به سن، جمعیت روستاها به سه گروه جوان (۱۵ تا ۲۹)، میانسال (۳۰ تا ۴۹) و بزرگسال (۵۰ سال به بالا) تقسیم و سپس نمونه‌های تحقیق متناسب با جمعیت روستاهای مورد بررسی به تعداد متناسب از هر دو جنس زن و مرد انتخاب شده‌اند. میانگین کلی گرایش به زندگی در شهر در کل ۶۷/۵ درصد می‌باشد. بالاترین میزان گرایش (۷۳/۹ درصد) مربوط به روستاهای مستعد مهاجرفرستی در شهرستانهای مهاجرفرست می‌باشد، در حالی که کمترین میزان (۶۲/۱ درصد) مربوط به روستاهای مستعد مهاجرپذیری در شهرستانهای مهاجرپذیر می‌باشد. روستاها و شهرستانهایی که به لحاظ تأثیر متغیرهای مختلف از نرخ رشد جمعیت پایین‌تری برخوردارند و مواجه با مهاجرفرستی می‌باشند، در اثر کمبود امکانات و نابرابری توزیع امکانات موجود بین شهر و روستا دارای گرایش مهاجرفرستی بالاتری در مقایسه با روستاها و شهرستانهای برخوردار از امکانات می‌باشند. در حالی که زنان بطور معنی‌داری گرایش بیشتری در مقایسه با مردان به زندگی در شهر دارند. این تفاوت در ارتباط با گروه‌های سنی مختلف و تحصیلات پاسخگویان فاقد معنی‌داری است. در مجموع ۵۶/۶ درصد از پاسخگویان بر ماندن در روستا علیرغم فراهم بودن شرایط برای ترک آن تأکید نموده‌اند و ۴۳/۴ درصد نیز گفته‌اند: در شرایطی که این امکان برای آنان فراهم بیاید روستا را ترک نموده و به شهر مهاجرت می‌نمایند. بطور کلی تمایل به مهاجرت در زنان، جوانان و افراد با تحصیلات بالاتر به طور معنی‌داری بالاتر از مردان، میانسالان و سالخوردگان و افراد با تحصیلات پایین و یا بی‌سواد می‌باشد (موسوی، ۱۳۸۳: ۵). در تحقیق دیگری عوامل مؤثر بر مهاجرت از روستا به شهر در شهر زابل مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که افزایش دستمزد روستایی باعث کاهش مهاجرت روستایی و افزایش دستمزد شهری نسبت به دستمزد روستایی موجب افزایش مهاجرت خواهد شد. همچنین بررسی ارتباط بین مهاجرت و نهادهای کشاورزی نیز نشان داد که افزایش سرمایه، نیروی کار و سطح سواد باعث کاهش مهاجرت و افزایش سطح زیرکشت و ماشین‌آلات باعث افزایش مهاجرت می‌شود (غفاری مقدم و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۲-۳).

روش تحقیق:

در این تحقیق بنا به ماهیت موضوع، اهداف پژوهش، سؤالها، از روشهای توصیفی استفاده شده است. همچنین روش تحقیق این پژوهش ترکیبی است از روشهای توصیفی و تحلیلی که آمار و اطلاعات مورد نیاز آن از طریق مطالعه اسناد و مطالعات میدانی گردآوری شده است. در خصوص میزان افراد جوان خارج شده از روستاهای مورد بررسی، آمار دقیق و قابل استنادی وجود ندارد لیکن بررسی‌های حاصل از مصاحبه صورت گرفته با ساکنین روستا نشان می‌دهد که مهاجرین به شهرستان مرودشت و شیراز مهاجرت نموده‌اند. جامعه آماری این مطالعه روستاهای واقع در بخش مرکزی شهرستان مرودشت می‌باشد. این روستاها شامل دهستان‌های رودبال، کناره، مجدآباد، محمدآباد و نقش رستم می‌باشد. همچنین در انتخاب روستاهای دهستان بنجوی عمل شده است از کلیه روستاهای این دهستان سرشماری به عمل آید. میزان جمعیت جوانان روستایی (۲۸-۱۵ ساله) در سال ۱۳۸۵ بر طبق آمار سرشماری جمعیت در بخش مرکزی شهرستان مرودشت بالغ بر ۵۵۰۰ نفر می‌باشد که جامعه آماری تحقیق را تشکیل می‌دهد. برای رسیدن به نمونه دقیق از روش نمونه‌گیری سیستماتیک برای نسبت نمونه انتخاب شده از هر روستا استفاده شده است و با توجه به جمعیت هر روستا، (۵ درصد) بعنوان نمونه انتخاب شده است به منظور تعیین نمونه آماری، با توجه به در دسترس نبودن واریانس صفت مورد مطالعه، ابتدا با استفاده از اطلاعات استخراج شده از ۲۰ پرسشنامه مقدماتی، واریانس صفت مورد مطالعه برآورد و سپس با استفاده از فرمول زیر حجم نمونه تعیین گردید.

$$n = Nt^2s^2 / Nd^2 + t^2s^2$$

که در آن N جامعه آماری، n نمونه آماری، $t = 1/96$ فاصله اطمینان در سطح ۹۵٪، d دقت احتمالی مطلوب و s^2 پیش برآورد واریانس می باشد. بر اساس فرمول فوق، میزان نمونه آماری برابر با ۱۵۰ نفر تعیین شد. برای این منظور تعداد ۱۶۰ پرسشنامه تدوین و ارسال گردید که در نهایت ۱۵۰ پرسشنامه برگشت داده شد.

پرسشنامه تهیه شده در این تحقیق با توجه به تحقیقات صورت گرفته در خصوص شناسایی عوامل مؤثر بر مهاجرت و بهره-گیری از متون تخصصی تدوین شد. برای انطباق متغیرهای در نظر گرفته شده با شرایط منطقه، با سفر به منطقه مورد مطالعه و مصاحبه با تعدادی از جوانان روستایی و تعداد افرادی که به شهرهای مختلف از روستاهای مورد مطالعه مهاجرت نموده‌اند صحت متغیرهای در نظر گرفته شده مورد بررسی قرار گرفت. در نهایت، متغیرهای اثرگذار شناسایی و در پرسشنامه مد نظر قرار گرفت. در مجموع یک پرسشنامه با ۱۸ سؤال به عنوان ابزار سنجش متغیرهای مستقل و وابسته و با استفاده از طیف مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت تهیه و تنظیم شده است. شایان ذکر است که اعتبار پرسشنامه تحقیق از طریق ضریب آلفای کرونباخ (سنجش ضریب پایایی آزمون با بررسی اجزاء آزمون) مورد بررسی قرار گرفته است. هر قدر شاخص آلفای کرونباخ به ۱ نزدیک تر باشد، همبستگی درونی بین سوالات بیشتر و در نتیجه پرسشها همگن تر خواهند بود. با توجه به محاسبات صورت گرفته این ضریب به میزان ۰/۸۳ برآورد شد که از نظر بعد آماری قابل قبول می‌باشد.

فرضیه اصلی: عوامل اقتصادی مهم‌ترین عوامل مؤثر در مهاجرت جوانان روستایی مروجت محسوب می‌شوند.

فرضیات فرعی:

- ۱- به نظر می‌رسد بین نبود اشتغال در مناطق روستایی و مهاجرت جوانان روستایی رابطه معناداری وجود دارد.
  - ۲- به نظر می‌رسد بین نبود زمین جهت کشت محصولات و مهاجرت جوانان رابطه معناداری وجود دارد.
  - ۳- به نظر می‌رسد بین خشکسالی و کمبود آب در مناطق روستایی و مهاجرت جوانان روستایی رابطه معناداری وجود دارد.
  - ۴- به نظر می‌رسد بین درآمد پایین در مناطق روستایی و مهاجرت جوانان روستایی رابطه معناداری وجود دارد.
  - ۵- به نظر می‌رسد بین فراهم بودن امکانات آموزشی در شهرها و مهاجرت جوانان روستایی رابطه معناداری وجود دارد.
- متغیرهای مورد بررسی در آزمون و فرضیات بصورت عوامل اقتصادی (فرصتهای شغلی، درآمد مناسب و کافی، ترجیح مشاغل صنعتی و بازرگانی)، عوامل اجتماعی، سختی کار، نرخ رشد جمعیت) و غیره طبقه‌بندی شده‌اند (جدول شماره ۱).

جدول ۱، عوامل و متغیرهای مؤثر بر روند مهاجرت جوانان روستایی مورد مطالعه

ردیف	نام متغیر
۱	نبود فرصتهای شغلی
۲	نبود درآمد مناسب و کافی
۳	ترجیح دادن مشاغل صنعتی و بازرگانی با دستمزد ثابت
۴	سختی کار مشاغل کشاورزی
۵	نرخ بالای رشد جمعیت روستایی
۶	وجود یکی از بستگان و خویشان
۷	جاذبه های سبک و زندگی شهری
۸	تبلیغات نادرست در خصوص منزلت اجتماعی زندگی روستایی
۹	ازدواج و واقع شدن یکی از زوجین در شهر
۱۰	تبلیغات کاذب موجود در رسانه های جمعی در خصوص زندگی مرفه شهری
۱۱	پایبندی به رسوم و فشارهای احتمالی ساختار فرهنگی
۱۲	وجود اختلافات قومی و قبیله ای
۱۳	ناچیز بودن امکانات زندگی در مناطق روستایی
۱۴	کمبود زمین جهت کشت و سرانه پایین آن نسبت به جمعیت

حوادث طبیعی نظیر سیل ، زلزله و خشکسالی	۱۵
پایین رفتن آب زیرزمینی و شور شدن آب	۱۶
نزدیکی فاصله روستا به شهر از لحاظ جغرافیایی	۱۷
توسعه راههای ارتباطی (حمل و نقل) از روستا به شهر	۱۸

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۰

یافته های تحقیق:

در این قسمت نتایج تحلیل داده‌های آماری ارائه شده است. در ابتدا نتایج آزمون فرضیات تحقیق و در ادامه ضریب همبستگی بین متغیرها و تحلیل رگرسیون و همچنین نتایج تحلیل عاملی ارائه شده است. (جدول شماره ۲).

جدول ۲، نتایج آزمون فرضیات با آماره t (One-Sample Test)

متغیر	Test Value = .					
	T	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	۹۵% Confidence	
					Lower	Upper
نبود فرصتهای شغلی	۳۸.۱۴۷	۱۴۹	.۰۰۰	۲.۸۲۰۰۰	۲.۶۷۳۹	۲.۹۶۶۱
نبود درآمد مناسب و کافی	۴۱.۲۳۱	۱۴۹	.۰۰۰	۲.۹۵۳۳۳	۲.۸۱۱۸	۳.۰۹۴۹
ترجیح دادن مشاغل غیر زراعی	۴۰.۹۳۹	۱۴۹	.۰۰۰	۲.۹۷۳۳۳	۲.۸۲۹۸	۳.۱۱۶۸
سختی کار مشاغل کشاورزی	۳۹.۳۳۹	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۰۸۰۰۰	۲.۹۲۵۳	۳.۲۳۴۷
نرخ بالای رشد جمعیت	۴۲.۷۴۳	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۱۶۰۰۰	۳.۰۱۳۹	۳.۳۰۶۱
وجود بستگان و خویشان	۴۰.۷۲۹	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۱۹۳۳۳	۳.۰۳۸۴	۳.۳۴۸۳
جاذبه های زندگی شهری	۴۷.۷۲۵	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۲۲۰۰۰	۳.۰۸۶۷	۳.۳۵۲۳
تبلیغات نادرست در خصوص زندگی روستایی	۴۲.۸۳۳	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۰۵۳۳۳	۲.۹۱۲۵	۳.۱۹۴۲
ازدواج و واقع شدن یکی از زوجین در شهر	۴۹.۸۶۵	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۲۸۶۶۷	۳.۱۵۵۴	۳.۴۱۸۰
تبلیغات کاذب در خصوص زندگی شهری	۴۵.۱۰۸	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۲۳۳۳۳	۳.۰۹۱۷	۳.۳۷۵۰
پایبندی به رسوم و فشارهای احتمالی	۴۴.۳۵۱	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۲۸۰۰۰	۳.۱۳۳۹	۳.۴۲۶۱
وجود اختلافات قومی	۴۳.۹۶۹	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۲۴۰۰۰	۳.۰۹۴۴	۳.۳۸۵۶
نبودن امکانات زندگی در روستا	۴۷.۹۸۰	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۳۹۳۳۳	۳.۲۵۲۶	۳.۵۳۳۱
کمبود زمین جهت کشت	۴۶.۰۹۷	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۳۵۳۳۳	۳.۲۰۹۶	۳.۴۹۷۱
حوادث طبیعی نظیر سیل و..	۴۶.۸۶۵	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۳۴۶۶۷	۳.۲۰۵۶	۳.۴۷۸۷
پایین رفتن آب زیر زمینی و شور شدن آب	۵۶.۴۶۳	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۴۴۰۰۰	۳.۳۱۹۶	۳.۵۶۰۴
نزدیکی فاصله روستا به شهر	۵۱.۸۳۹	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۴۹۳۳۳	۳.۳۶۰۲	۳.۶۲۶۵
توسعه راههای ارتباطی	۴۹.۱۵۷	۱۴۹	.۰۰۰	۳.۳۶۶۶۷	۳.۲۳۱۳	۳.۵۰۲۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۰

بررسی نتایج آزمون فرضیات تحقیق نشان می‌دهد که نبود فرصتهای شغلی در مناطق روستایی، نبود درآمد کافی، سختی کار کشاورزی، نرخ بالای رشد جمعیت روستا و تبلیغات نادرست از نظر افراد مورد بررسی، عوامل با اهمیتی در تبیین مهاجرت جوانان روستایی منطقه مورد بررسی تلقی نمی‌گردد و فرضیه مهم بودن آن بعنوان یکی از عوامل مؤثر در مهاجرت جوانان با ۹۵ درصد اطمینان مورد قبول قرار نمی‌گیرد و سایر عوامل مؤثر در مهاجرت تأیید می‌گردد. بنابراین می‌توان اینگونه استنباط نمود که عوامل فرهنگی و اجتماعی نقش مهم‌تری تا عوامل اقتصادی در مهاجرت جوانان روستایی شهرستان مرودشت داشته است. این موضوع با توجه به پتانسیل‌های منطقه مناسب بودن فعالیتهای کشاورزی بدلیل شرایط مناسب جغرافیایی و اقلیمی در شهرستان مرودشت تا حدودی دارای توجیه است.

در جهت یافتن شدت همبستگی بین متغیرهای اثر گذار بر میزان مهاجرت جوانان روستایی از ماتریس ضریب همبستگی استفاده می‌شود. بر این اساس از آنجایی که ضریب همبستگی همواره بین ۱ و -۱ می‌باشد، هر چه میزان آن به یک نزدیک‌تر باشد به این معنا است که شدت همبستگی بین آنها بیشتر است. بر اساس نتایج ماتریس همبستگی بین نرخ رشد جمعیت روستا و فرصتهای شغلی در شهر (۰/۳۵) و بین سختی کار کشاورزی و اشتغال در شهر (۰/۶۲) و بین وجود فرصت شغلی در شهر و وجود خویشان در شهر (۰/۳۴) همبستگی قوی وجود دارد. همچنین همبستگی قوی بین نرخ رشد جمعیت روستاها و جاذبه شهری (۰/۴۰) وجود دارد.

برای نشان دادن ارتباط بین متغیر وابسته (میزان مهاجرت) و متغیرهای مستقل از تحلیل رگرسیون استفاده گردید. خلاصه تحلیل مدل رگرسیون نشان می‌دهد که با متغیرهای وارد شده در مدل رگرسیون (۱۸ متغیر) در مجموع ۴۰ درصد از تغییرات مربوط به مهاجرت جوانان روستایی در منطقه مورد مطالعه از طریق متغیرهای بکارگیری شده توضیح داده می‌شود و این نشان دهنده اینست که متغیرهای انتخاب شده به بهترین وجه علل تغییرات مهاجرت را تبیین می‌کنند. بر این اساس با بررسی ضریب همبستگی بین متغیر وابسته با متغیر مستقل می‌توان ملاحظه نمود که متغیر نبود فرصتهای شغلی در روستا (۰/۱۶)، نرخ رشد بالای جمعیت روستا (۰/۱۴)، وجود یکی از بستگان در شهرها (۰/۱۲)، وجود اختلافات قومی (۰/۲۲)، کمبود زمین قابل کشت (۰/۱۷)، پایین بودن آبهای زیر زمینی (۰/۱۷) و ضعف امکانات موجود در روستا با (۰/۱۹) بیشترین ارتباط را با متغیر وابسته داشته‌اند. برای بررسی وجود هم خطی بین متغیرها نیز از آماره VIF استفاده گردید. بر اساس نتایج بدست آمده، میزان VIF تمامی متغیرها بین ۱ تا ۲ می‌باشد. بنابراین نمی‌توان وجود چند هم خطی بودن رگرسیون را جدی تلقی نمود. به عبارت دیگر VIF از اعداد بین ۵ تا ۱۰، بزرگتر باشد امکان ضعف برآورد ضرایب رگرسیون در اثر " چند هم خطی وجود دارد. همچنین تلرانس داده‌ها بزرگتر از ۰/۱ است پس مسئله‌ای جدی در خصوص الگوی وجود ندارد.

برای تعیین ضرایب مؤلفه‌های مربوط به متغیرهای اثرگذار بر مهاجرت جوانان روستایی از تحلیل عاملی به روش تجزیه به مؤلفه‌های اصلی در یک مفهوم زیربنایی استفاده شد. تحلیل عاملی از جمله روشهای چند متغیره است که در آن متغیرهای مستقل و وابسته مطرح نیست؛ زیرا این روش جزء تکنیکهای هم وابسته محسوب می‌شود و کلیه متغیرها نسبت بهم وابسته لحاظ گردیده و سعی می‌شود تا تعداد زیادی متغیر در چند عامل خلاصه شوند. هدف اصلی تحلیل عاملی، تلخیص تعداد زیادی از متغیرها در تعداد محدودی از عاملها می‌باشد. در بررسی کفایت نمونه‌گیری و مجاز بودن تحلیل عاملی با توجه به مقدار KMO و آزمون کرویت بارلت می‌توان گفت که: داده‌های موجود برای تجزیه و تحلیل از کفایت لازم برخوردار هستند. با توجه به گزارش فیلد (۲۰۰۵) ارزش KMO بین ۷-۵ متوسط، بین ۰/۷ - ۰/۸ خوب، بین ۰/۸ - ۰/۹ بسیار خوب و از ۰/۹ بالاتر عالی می‌باشد. همچنین سطح معنی داری آزمون بارتلس باید در حد $P < 0/05$ باشد و بار عاملی کمتر از ۴ نیز باید حذف شود. بر اساس یافته‌های تحلیل عاملی بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت روستائیان، مقدار KMO برابر با ۰/۷۷۳ و مقدار عددی آزمون بارتلت برابر با ۹۲۶/۳۲ است که در سطح یک درصد معنی دار است. با توجه به دو آزمون یاد شده، همبستگی بین متغیرها برای تحلیل عاملی مناسب است. (جدول شماره ۳).

جدول ۳، نتایج آزمون کیسیر-میر- و بارتلت در تحلیل عاملی (KMO and Bartlett's Test)

KMO	کای دو محاسبه شده	سطح معناداری محاسبه شده
۰/۷۷۳	۹۲۶/۳۲	۰/۰۱

منبع: نتایج حاصله از تحقیق از طریق نرم افزار SPSS

تحلیل جدول اشتراکات (نتایج حاصله از تحلیل عاملی) نشان دهنده مناسب بودن سئوالات طرح شده در مطالعه دلایل مهاجرت روستائیان در فرایند تحلیل عاملی می‌باشد. لازم به ذکر است که اگر عدد اشتراکات حداقل برابر با ۰/۵ باشد، مورد پذیرش است. نتایج ماتریس چرخش یافته عاملی نیز نشان می‌دهد که چه سئوالاتی و با چه بارهای عاملی به این عامل‌های تعریف شده مرتبط هستند. بدین منظور باید بارهای عاملی بزرگتر یا مساوی ۰/۳ انتخاب شود. همچنین با توجه به ماتریس چرخش داده شده، ۵ عامل به عنوان عامل‌های اصلی شناسایی می‌شود. این پنج عامل با توجه به ادبیات موضوع به صورت ذیل نام گذاری می‌شوند:

عامل طبیعی و جغرافیایی: که شامل کمبود زمین کشاورزی، حوادث طبیعی و خشکسالی، پایین رفتن آبهای زیر زمینی و نزدیکی فاصله روستا به شهر و توسعه راههای ارتباطی است.

عامل اقتصادی: که شامل نبود فرصتهای شغلی، نبود درآمد مناسب و کافی و ترجیح مشاغل شهری می‌باشد.

عامل فرهنگی: که شامل تبلیغات نادرست در خصوص منزلت اجتماعی، ازدواج و زندگی مرفه شهری می‌باشد.

عامل اجتماعی: که شامل سختی کار، نرخ رشد بالای جمعیت، وجود بستگان در شهر و جاذبه زندگی شهری است.

سایر عوامل: که شامل وجود اختلاف قومی و قبیله‌ای، ناچیز بودن امکانات روستا و زندگی مرفه شهری است.

جدول ۴، ماتریس چرخش داده شده برای هر یک از متغیرهای بکار گرفته شده

عوامل مورد بررسی در مهاجرت جوانان روستایی شهرستان مرودشت	Component				
	۱	۲	۳	۴	۵
نبود فرصتهای شغلی	۰.۱۱۳	۰.۱۰۱	۰.۱۶۲	۰.۰۳۱	۰.۸۳۹
نبود درآمد مناسب و کافی	۰.۰۲۷	۰.۲۳۳	-۰.۰۳۱	-۰.۰۷۸	۰.۸۱۲
ترجیح دادن مشاغل صنعتی و بازرگانی	-۰.۰۶۷	۰.۶۰۶	-۰.۰۳۱	۰.۱۷۶	۰.۴۱۳
سختی کار مشاغل کشاورزی	-۰.۰۷۴	۰.۷۳۵	۰.۱۰۱	۰.۱۳۹	۰.۲۹۳
نرخ بالای رشد جمعیت روستایی	۰.۱۱۷	۰.۷۴۳	۰.۱۷۷	۰.۱۶۱	-۰.۰۰۱
وجود یکی از بستگان و خویشان	۰.۱۵۵	۰.۸۱۸	۰.۰۶۴	۰.۰۰۱	-۰.۰۰۱
جاذبه‌های سبک و زندگی شهری	۰.۱۱۸	۰.۶۶۶	۰.۲۱۰	-۰.۲۷۱	۰.۰۹۳
تبلیغات نادرست در خصوص زندگی روستایی	-۰.۰۵۸	۰.۱۰۳	۰.۸۲۱	-۰.۰۵۳	۰.۰۴۲
ازدواج و واقع شدن یکی از زوجین در شهر	۰.۱۴۳	۰.۱۵۲	۰.۸۰۹	۰.۰۸۸	۰.۱۰۵
تبلیغات کاذب موجود در خصوص زندگی شهری	۰.۱۸۹	۰.۱۳۶	۰.۵۹۲	۰.۳۶۹	-۰.۰۱۹
پایبندی به رسوم و فشارهای ساختار فرهنگی	۰.۲۹۰	۰.۱۶۱	۰.۴۴۹	۰.۵۱۷	۰.۰۰۴
وجود اختلافات قومی و قبیله‌ای	۰.۱۸۱	۰.۰۳۵	۰.۰۱۹	۰.۷۷۵	-۰.۱۲۸
ناچیز بودن امکانات زندگی در مناطق روستایی	۰.۲۶۳	۰.۰۰۲	۰.۱۰۹	۰.۶۳۸	۰.۲۲۵
کمبود زمین جهت کشت و پایین بودن سرانه	۰.۶۴۶	۰.۰۲۸	۰.۲۰۷	۰.۳۲۲	۰.۰۹۶
حوادث طبیعی نظیر سیل، زلزله و خشکسالی	۰.۵۶۴	۰.۱۳۲	۰.۰۹۶	۰.۴۷۴	-۰.۱۹۶
پایین رفتن آب زیر زمینی و شور شدن آب	۰.۷۳۹	۰.۲۳۳	۰.۰۰۵	۰.۱۳۱	۰.۰۹۰
نزدیکی فاصله روستا به شهر از لحاظ جغرافیایی	۰.۷۹۹	۰.۰۳۲	۰.۰۶۷	۰.۱۲۹	۰.۰۱۳
توسعه راههای ارتباطی (حمل و نقل) از روستا	۰.۷۹۶	-۰.۰۵۱	۰.۰۴۱	۰.۰۷۷	۰.۰۴۶

مأخذ: نتایج حاصل از نرم افزار SPSS

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۴، تحلیل عاملی، عامل اول با مقدار ویژه ۲/۸۷۵ به تنهایی تبیین کننده ۱۵/۹۷۲ درصد از کل واریانس است. در مجموع، ۵ عامل یاد شده ۶۳/۶۰۳ درصد از کل واریانس را تبیین می‌کنند که نشان دهنده درصد مناسبی برای تبیین واریانس است. متغیرهای بر اساس یافته‌های تحلیل عاملی، عامل اول با مقدار ویژه ۲/۸۷۵ به تنهایی تبیین کننده ۱۵/۹۷۲ درصد از کل واریانس است. در مجموع، ۵ عامل در نظر گرفته شده در مطالعه مهاجرت ۶۳/۶۰۳ درصد از کل واریانس را تبیین می‌کنند که نشان دهنده درصد مناسبی برای تبیین واریانس است. بر اساس اولویت، متغیرهای ترجیح مشاغل شهری بر مشاغل روستایی، وجود خویشان در شهرها، ازدواج، پایین بودن امکانات در روستاهای مورد بررسی، پایین بودن سرانه زمین قابل کشت در مناطق روستایی از مؤثرترین عوامل مؤثر در مهاجرت جوانان روستایی می‌باشد.

نتیجه گیری:

هدف از این مطالعه بررسی دلایل مهاجرت جوانان روستایی (۲۹-۱۵ ساله) بخش مرکزی شهرستان مرودشت می‌باشد. برای دستیابی به اهداف تحقیق، داده و اطلاعات لازم از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و میدانی در بهار ۱۳۹۰ جمع‌آوری شد. برای این منظور تعداد ۱۵۰ نفر از افراد مورد مطالعه انتخاب و از آنها نظرسنجی بعمل آمد و نتایج از طریق نرم افزار SPSS۱۷ مورد تحلیل قرار گرفت. بررسی نتایج آزمون فرضیات تحقیق نشان می‌دهد که نبود فرصتهای شغلی در مناطق روستایی، نبود درآمد کافی، سختی کار کشاورزی، نرخ بالای رشد جمعیت روستا و تبلیغات نادرست از نظر افراد مورد بررسی، نمی‌تواند عوامل مهمی در مهاجرت جوانان روستایی تلقی گردد و فرضیه مهم بودن آن بعنوان یکی از عوامل مؤثر در مهاجرت جوانان با ۹۵ درصد اطمینان مورد قبول قرار نمی‌گیرد و سایر عوامل مؤثر در مهاجرت تأیید می‌گردد. همچنین بررسی نتایج حاصله در این مطالعه نشان می‌دهد که نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی در مهاجرت جوانان روستایی منطقه مورد مطالعه از عوامل اقتصادی مهم‌تر می‌باشد. این موضوع به دلیل مزیت‌های بالقوه و بالفعل موجود کشاورزی در منطقه و وجود اراضی حاصلخیز می‌باشد. بر اساس یافته‌های تحلیل عاملی، عامل اول با مقدار ویژه ۲/۸۷۵ به تنهایی تبیین کننده ۱۵/۹۷۲ درصد از کل واریانس است. در مجموع، ۵ عامل در نظر گرفته شده در مطالعه مهاجرت ۶۳/۶۰۳ درصد از کل واریانس را تبیین می‌کنند که نشان دهنده درصد مناسبی برای تبیین واریانس است. خلاصه تحلیل مدل رگرسیون نیز نشان می‌دهد که با متغیرهای وارد شده در مدل رگرسیون (۱۸ متغیر) در مجموع ۱۵ درصد از تغییرات مربوط به مهاجرت جوانان روستایی در منطقه مورد مطالعه از طریق متغیرهای بکارگیری شده توضیح داده می‌شود و این نشان دهنده اینست که متغیرهای انتخاب شده به بهترین وجه علل تغییرات توسعه روستایی را تبیین می‌کنند. بر اساس نتایج بدست آمده می‌توان پیشنهادات ذیل را برای توقف و کند نمودن روند مهاجرت جوانان روستایی در منطقه بشرح ذیل ارائه نمود:

- با توجه به اینکه نبود فرصتهای شغلی متناسب با تحصیلات جوانان روستایی یکی از عوامل مهم در مهاجرت آنها می‌باشد لذا پیشنهاد می‌گردد با استقرار صنایع روستایی در جوار روستاهای دهستان‌های شهرستان مرودشت، زمینه‌های اشتغال غیرزارعی در روستاهای منطقه فراهم گردد. برای این منظور باید تسهیلات اشتغال‌زایی به فارغ التحصیلان دانشگاهی که طرحهای اشتغال‌زایی را در روستا ایجاد می‌نمایند پرداخت گردد.
- با توجه به ضعف امکانات زیرساختی در روستاهای مورد بررسی نظیر زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات و افزایش دسترسی مردم روستا به خدمات دولت الکترونیک، وضعیت نامناسب محیط روستا از لحاظ بهداشت و اجرای کامل طرح‌های روستایی در روستاهای تحت پوشش هر دهستان در بخش مرکزی مرودشت، پیشنهاد می‌گردد: امکانات زیرساختی مورد نیاز جوانان روستایی اعم از تفریحی و آموزشی تأمین گردد. لازم به ذکر است که امروزه وجود آب، برق و تلفن امکانات زیستی بوده و امکانات ثانویه برای نگهداشت جمعیت روستایی مد نظر می‌باشد.
- با مشخص شدن عوامل مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی شهرستان مرودشت، لازم است سازمان‌های متولی با برنامه‌ریزی در این خصوص نسبت به رفع مشکلات مناطق روستایی اقدام لازم را بعمل آورند.
- با توجه به حمایت‌های در نظر گرفته شده توسط وزارت تعاون برای تشکیل تعاونی‌های کشاورزی، پیشنهاد می‌گردد: تا جوانان روستایی دهستانهای مرکزی با تشکیل تعاونی‌های مرتبط با فعالیتهای روستا، ضمن ایجاد اشتغال برای

خود، زمینه توسعه روستایی منطقه را فراهم نمایند. در این راستا ایجاد دامپروری‌ها، ایجاد گلخانه‌ها، صنایع تبدیلی در تولید صنایع دستی و فرش می‌تواند اشتغال مناسبی را ایجاد نمود.

منابع:

۱. استانداری فارس (۱۳۸۷): گزارش اقتصادی-اجتماعی استان فارس، شیراز.
۲. ابریشمی، حمید (۱۳۷۵): اقتصاد ایران، انتشارات علمی فرهنگی، چاپ اول، تهران.
۳. پاپلی‌یزدی، محمدحسین و محمد امیر ابراهیمی (۱۳۸۲): نظریه‌های توسعه روستایی، سمت، چاپ اول، تهران.
۴. سازمان جهاد کشاورزی استان فارس (۱۳۸۶): سیمای کشاورزی استان فارس، شیراز.
۵. شکوری، علی (۱۳۸۸): سیاستهای توسعه کشاورزی در ایران، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران.
۶. طاهری، شهنام (۱۳۸۰): توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی، انتشارات چکاد، چاپ سوم، تهران.
۷. کوپاهی، مجید (۱۳۷۹): اصول اقتصاد کشاورزی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ هفتم، تهران.
۸. غفاری مقدم، زواره و محمود صبوچی (۱۳۸۶): «بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت از روستا به شهر»، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه زابل.
۹. موسوی، سید محمد (۱۳۸۳): بررسی عوامل مؤثر بر تمایل (گرایش) روستاییان در مهاجرت به شهرها، مرکز تحقیقات و بررسی مسایل روستایی، تهران.
۱۰. مرکز آمار ایران (۱۳۸۹): برآورد جمعیت شهرستان‌های کشور، تهران.
۱۱. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵): سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان مرودشت، تهران.
۱۲. نصیری، رسول (۱۳۸۷): آموزش نرم افزار ۱۷ spss، انتشارات مرکز فرهنگی نشر گستر، چاپ اول، تهران.
۱۳. Carr. D (۲۰۰۶): Rural Migration the Diving Force Behind Tropical Deforestation on the Settlement frontier University of Colifornia, Development of Geography.
۱۴. Shahnaz H. (۲۰۱۰) : Rural to Urban Migration in Pakistan the Gender Perspective , Pakistan Institute of Development Economics , Working Papers ۵۶.
۱۵. UN (۲۰۰۶): Trends in Total Migration Stock: The ۲۰۰۵ Revision, CD-ROM Documentation.